

ИЗГРАДЊА ОСМОГОДИШЊИХ ШКОЛА

Београд треба кроз интензивну изградњу школских зграда за осмогодишњу наставу, у току неколико наредних година — да се ослободи рада у четири и три смене и да почне са прелажењем на рад у две смене у осмогодишњим школама.

Оскудица школског простора постоји не само у Београду већ и у читавој Југославији. Да бисмо сагледали проблем у целини изнећемо неке податке о стању школског простора у Југославији и Београду посебно. Исто тако потсетимо на неке карактеристике нашег школског система, које још у већој мери истичу значај интензивне и планске изградње школског простора а посебно зграда за осмогодишње школе.

Познато је да је у октобру 1945 године, Законом о седмогодишњем школовању, обавезно школовање продужено од четири на седам година, а да је, у мају 1952 године, Општим упутством о школовању и школама за опште образовање, обавезно школовање продужено на осам година. Знамо да се обавезно школовање код нас спроводи кроз нижи и виши ступањ и да обухвата више врста школа: — четвороразредну основну школу, шесторазредну основну школу, осморазредну основну школу, осмогодишњу школу, нижу гимназију као самосталну

установу, ниже разреде у саставу потпуне гимназије и ниже разреде у класичној гимназији; да је школовање бесплатно; да материјална средства за изградњу школа и њихов рад даје задједница.

Кроз неколико следећих табела покажемо кретања ових школа и броја ученика, у југословенским размерама. (Табела 1 приказује кретање броја школа и броја ученика, у школској 1938/39 години пре рата, и у извесним школским годинама после рата, за нижи ступањ обавезног школовања; табела 2 приказује кретање броја ученика у школама нижег ступња обавезног школовања по народним републикама; табела 3 приказује развој осмогодишњих школа, виших основних школа и нижих гимназија — школа вишег ступња обавезног школовања; а табела 4 приказује мрежу школа за националне мањине.)

ТАБЕЛА 1

Школска година	Школе	Ученици
1938/39	8.956	1,348.772
1947/48	12.230	1,648.217
1950/51	13.446	1,564.908
1952/53	13.872	1,303.877
1954/55	14.159	1,350.980
1955/56	14.154	1,453.935

ТАБЕЛА 2

	1950/51	1951/52	1952/53	1954/55	1955/56
Србија	556.046	511.843	486.312	512.605	554.826
Хрватска	370.117	292.847	273.870	281.233	298.839
Словенија	144.588	129.232	122.361	126.350	128.826
Босна и Херцеговина	294.487	255.666	250.053	259.634	280.030
Македонија	143.262	240.601	135.165	132.909	139.064
Црна Гора	46.408	38.410	35.596	38.242	52.356

ТАБЕЛА 3

Школска година	Укупно		Више основне школе		Осмогодишње школе		Ниже гимназије	
	школе	ученици	школе	ученици	школе	ученици	школе	ученици
1952/53	4.949	499.275	3.093	78.966	1.298	252.062	558(181)	168.247
1953/54	5.604	541.584	3.548	96.094	1.516	281.027	540(205)	164.463
1954/55	5.735	567.427	3.617	105.069	1.640	303.330	478(205)	159.028
1955/56	5.572	593.143	3.313	105.075	1.887	370.685	372(169)	117.383

ТАБЕЛА 4

Наставни језик	Школска година	Свега	
		школа	ученика
Укупно	1938/39	—	—
	1954/55	1.842	197.642
Бугарски	1938/39	103	4.772
	1954/55	113	6.117
Чешки	1938/39	—	—
	1954/55	22	1.011
Словачки	1938/39	—	—
	1954/55	47	7.300
Русински	1938/39	3	1.415
	1954/55	20	1.813
Мађарски	1938/39	—	—
	1954/55	341	47.748
Румунски	1938/39	—	—
	1954/55	45	5.007
Италијански	1938/39	5	422
	1954/55	52	3.102
Шиптарски	1938/39	—	—
	1954/55	1.037	109.580
Турски	1938/39	—	—
	1954/55	159	15.886
Немачки	1938/39	—	—
	1954/55	5	111
Грчки	1938/39	—	—
	1954/55	1	48

Ово је приказ школа као установа, а сада ћемо изнети какво је стање школских зграда у којима су радиле и раде ове школе.

У Југославији је било 1945 године 11.844 школске зграде (према попису државног статистичког уреда у новембру 1945 године). Од тога је 7.414 зграда грађено специјално за школе, док су остале зграде раније имале друге намене. Од њих је само 6.644 зграде било снабдевано хигијенско-санитарним уређајима. Ово стање је било лошије од предратног стања, јер је у току рата уништено 14% школских зграда а 35%

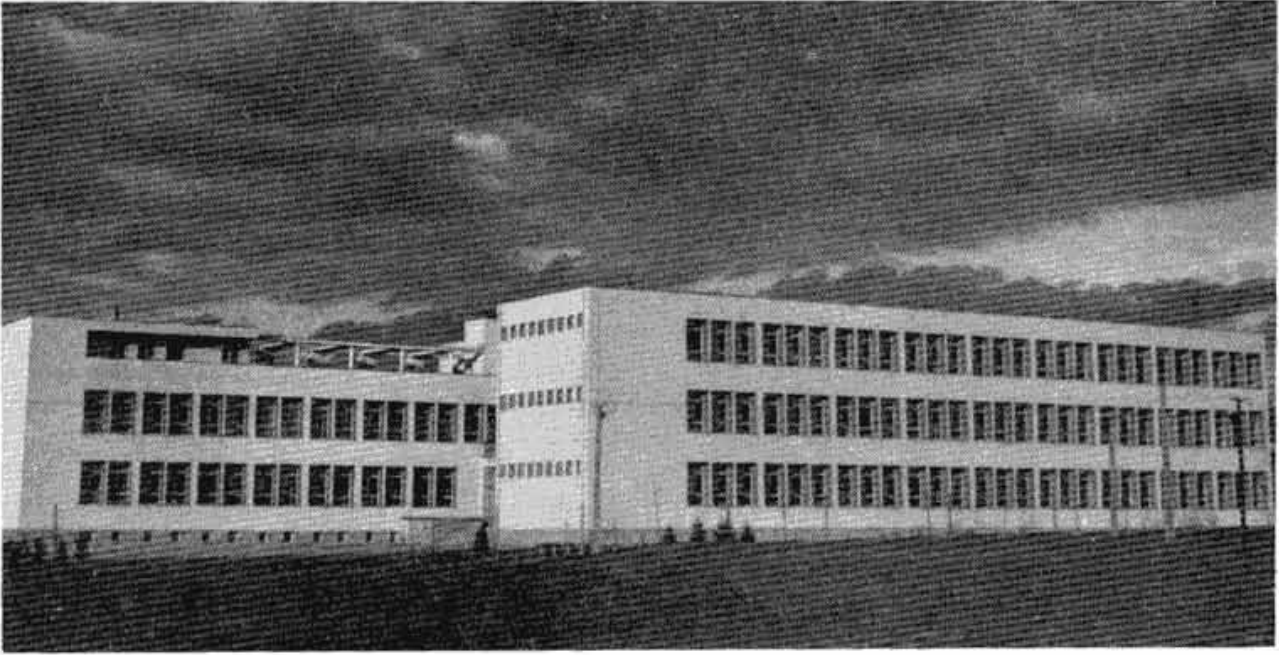
зграда је оштећено. Већ се 1945 године почиње са изградњом нових школских зграда. Тако је у периоду обнове 1945/46 године саграђено 769 нових школа, а од 1947 до 1951 године подигнуто је 2.518 нових школских зграда, од којих 2.008 за осмогодишњу наставу.

На крају школске 1950/51 године било је 16.072 школске зграде са 37.266 учионица и 1.230.683 учионичких места. У овом простору је радило 15.666 школа са 57.062 одељења и 2.253.646 ученика. Овome треба додати да су многе зграде биле неупотребљиве за нормалну наставу, да су многе изискивале знатније оправке, или биле потпуно дотрајале, и да је свега 5.490 зграда било у исправном стању; да је 8.031 школска зграда имала само једну учионицу, а свега 2.305 зграда су имале 4 и више учионица; и тако даље.

Од 1951 до 1955 године, према непотпуним подацима, саграђена је 961 школска зграда.

У оквиру овог општег стања школа и школског простора у земљи постављали су се крупни задаци и на решавању многих питања просвете и у Београду. У Београду је требало створити услове за разне врсте обавезног осмогодишњег васпитања као и средњег и вишег образовања, поред Београдске омладине, и великом броју омладине из унутрашњости која долази у Београд на школовање. Данас у Београду ради преко 200 разних врста школа са око 100.000 ученика и око 50.000 студената.

Када је реч о осмогодишњем обавезном школовању треба нагласити: да је у Београду, сходно поменутом Закону и Општем упутству о школовању и школама за опште образовање, извршена ре-

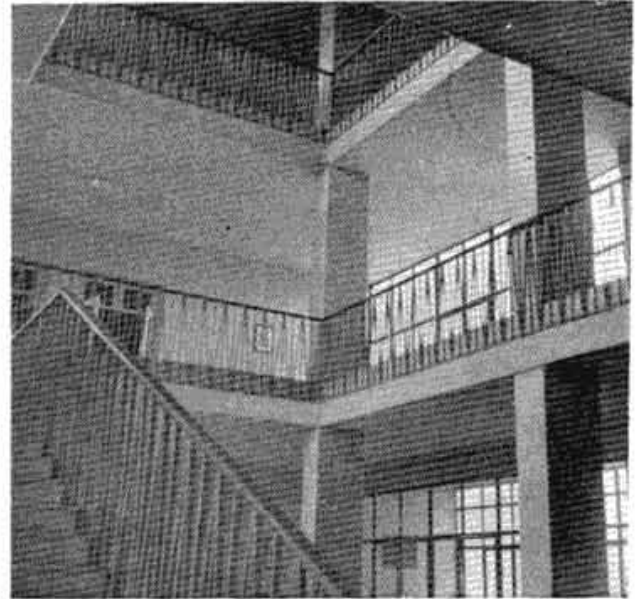
Сл. 1 — Осмогодишња школа у Железнику, пројекат атељеа Облик

организација основних школа и нижих разреда гимназија и да су створене јединствене осмогодишње школе; да је школске 1953/54 године у основним и осмогодишњим школама као и у нижим разредима гимназија било укупно 34.468 ученика; а да је крајем школске 1955/56 године само на подруч-

ју Народног одбора града радило 128 школа за обавезно школовање са 1.760 одељења, са 58.957 ученика и 2.269 наставника; да је ових 128 школа радило у 119 школских зграда, да је на једног ученика долазило 0,75 м² учионочког простора, односно у просеку отпадало је 2,5

Сл. 2 — Осмогодишња школа у Железнику, пројекат атељеа Облик

Сл. 3 — Осмогодишња школа у Железнику, улазни хол, пројекат атељеа Облик

ученика на једно ученичко место; да опште школе посебно оскудевају у кабинетима, библиотекама, радионицама, салама, физкултурним теренима итд.

Обзиром да се у наредном периоду очекује даљи пораст становништва града, предвиђа се и значајан прилив деце у осмогодишње обавезне школе. Тако се перспективним планом за развој Београда до 1961 године претпоставља да ће у тој години бити близу 100.000 ученика у овим школама. Истим планом се предвиђа, за обезбеђење школског простора за опште обавезне школе, поред довршења започетих зграда и изградња 52 школске зграде са 545 учионица, односно 28.000 м² учионичког простора. За ову изградњу предвиђају се инвестициона средства у износу од 4.500.000.000 динара за читаву територију среза. Од овога, на школе уже територије града отпадају 42 зграде у вредности од 3.850.000.000 динара. Реализацијом овога плана омогућило би се да само 20 до 30% осмогодишњих школа почне са прелажењем на рад у две смене.*

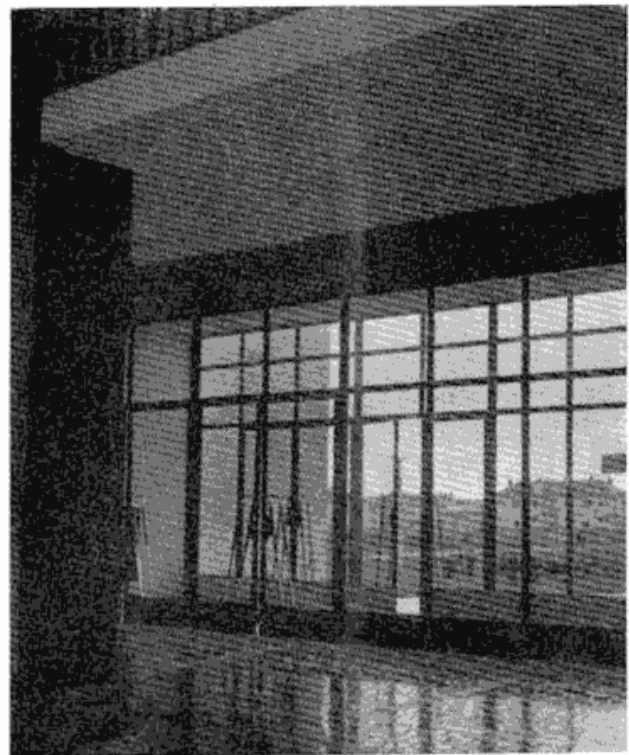
У даљем излагању циљ нам је да се задржимо на архитектонско-урбанистичким проблемима осмогодишњих школа. Наравно од њих ћемо се удаљивати само онолико, колико су они неодвојиви од осталих питања. Одмах износимо да изградња школских зграда, у стручном погледу, никако није ствар само архитеката и урбаниста — већ да је она заједнички проблем, поред архитеката и урбаниста, и педагога, здравствених стручњака, просветних радника, економиста, и других.

Анализа искустава из досадашње изградње осмогодишњих школа у Београду, а нарочито интензивније изградње спроведене од 1954 године, омогућује нам извлачење закључака корисних за рад на будућој изградњи.

* Напомена: Као литература за изнете податке служили су материјали за развој Београда од 1957 до 1961 године и информативно документарни приручник *Југословенски преглед*.

У периоду од ослобођења до 1953 године изграђено је школских зграда са свега 45 учионица. Ово практично значи да се у том периоду такорећи није ни прилазило решавању школског простора за обавезну наставу.

Почетком 1953 године, под притиском великог несклада између школских капацитета и прилива школске деце, кренуло се хитним припремама за интензивнију изградњу школских зграда. Онда се осетило да протекло време није искоришћено за солидно проучавање школских проблема, за израду програма за нове објекте, за пројектовање и тако даље. На брзу руку спроведени су ужи конкурси за идејна архитектонска решења школа и почињала се изградња на основу идејних пројеката, без потребних комплетних елабората, и без лицитација грађевинских предузећа. На овај начин 1953 године започета је изградња осам осмогодишњих школа, две основне школе и доградња осамнаест учионица уз постојеће школске зграде — укупно, почето је да се гради 100 учионица.

Сл. 4 — Осмогодишња школа у Железнику, улаз, пројекат ателеа Облик

Сл. 5 — Осмогодишња школа „Јанко Веселиновић“ у Београду, пројекат ателеа Облик

Године 1954, не чекајући завршавање започетих школа, морало се наставити са новоградњом. Тако је започета изградња још пет осмогодишњих школа са 58 учионица (поред две гимназије са 32 учионице и две стручне школе за ученике у привреди са 20 учионица).

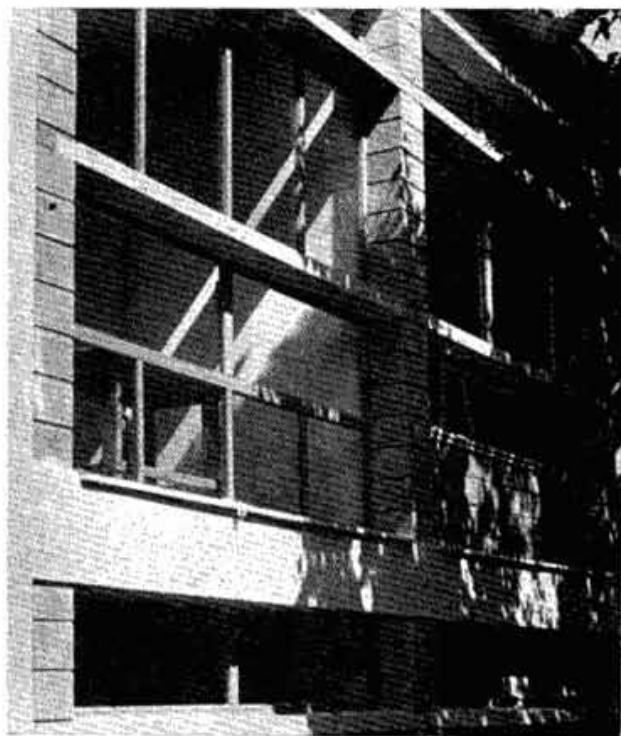
Већ програми за изградњу ових школа разликују се од програма из 1953 године. (У читавом периоду изградње школа карактеристична је честа промена програма).

Наредних година наставља се са интензивнијом изградњом.

Тако је у периоду од 1954 до 1957 године изграђено школских зграда са укупно 220 учионица.

Међутим, такав темпо изградње је био још увек спор и из године у годину настајале су нове тешкоће у већ ионако оскудном школском простору у осмогодишњим школама.

Следећа табела приказује прираштај деце у осмогодишње школе од 1953 до 1957 године.

Сл. 6 — Осмогодишња школа „Јанко Веселиновић“ у Београду, пројекат ателеа Облик

Година	Ишло из VIII разреда	Уписано у I разред	Више ученика уписано
1953/54	2.820	7.296	4.476
1954/55	2.681	8.455	5.774
1955/56	3.851	11.359	7.508
1956/57	3.991	12.690	8.699

Овај темпо изградње је спор и у односу на предвиђања перспективног плана, по коме би требало у наредном периоду у просеку градити годишње по 100 учионица. Даље, за предвиђена инвестициона средства, од приближно милијарду динара годишње, не може се добити оволики учионички простор ако би се и даље градиле, по обиму (по програму), школске зграде као у поменутом

периоду. Из анализе 16 изграђених школа у овоме периоду учљива је неуједначеност програма, недостатак чвршћих смерница, споро и скупо грађење, пребацивање а негде и подбацивање (у литератури) важећих норматива и тако даље.

Остварење стандарда коме се тежи по свим елементима школске зграде и педагошких захтева, учионице, кабинети, радионице, фискултурни простори, и тако даље, није у складу са темпом прираста ученика и са средствима која заједница може годишње да одвоји за изградњу ових школа.

Следећа табела даје основне податке за 16 школа изграђених у периоду од 1953 године, и то — где и када су почете да се граде, спратност и број учионица.

Крај и улица (назив школе)	Година градње	Спратност	Број учионица
1. Жарково — „Љуба Давидовић“	1954	II + I	4
2. Ж. Давидовића улица — „Ђирило и Методије“	1955	II + I	4
3. Раковица	1953	II + I	4
4. Душанова улица — „Јанко Веселиновић“	1954	II + I	6
5. Св. Марковића улица — „Алекса Шантић“	1955	II ₀ + II + I	8
6. Борча (Панчевачки Рит)	1954	II + I	8
7. Палилула — „Буро Стругар“	1953	II + I	12
8. Скадарлија — „Радоје Домановић“	1953	II ₀ + II + I	12
9. Цвијићева улица —	1954	II ₀ + II + I	12
10. Железник	1954	II ₀ + II + 2	12
11. Јове Илића улица — „Вожд Карађорђе“	1953	II ₀ + II + I	12
12. Падинска скела — „Олга Петров“	1953	II + I	12
13. Милана Ракића улица — „Вељко Дугошевић“	1953	II ₀ + II + 2	12
14. Зелени Венац	1956	II ₀ + II + I	14
15. Нови Београд	1953	III + II + I	16
16. Станка Врза улица —	1953	II ₀ + II + 2	16

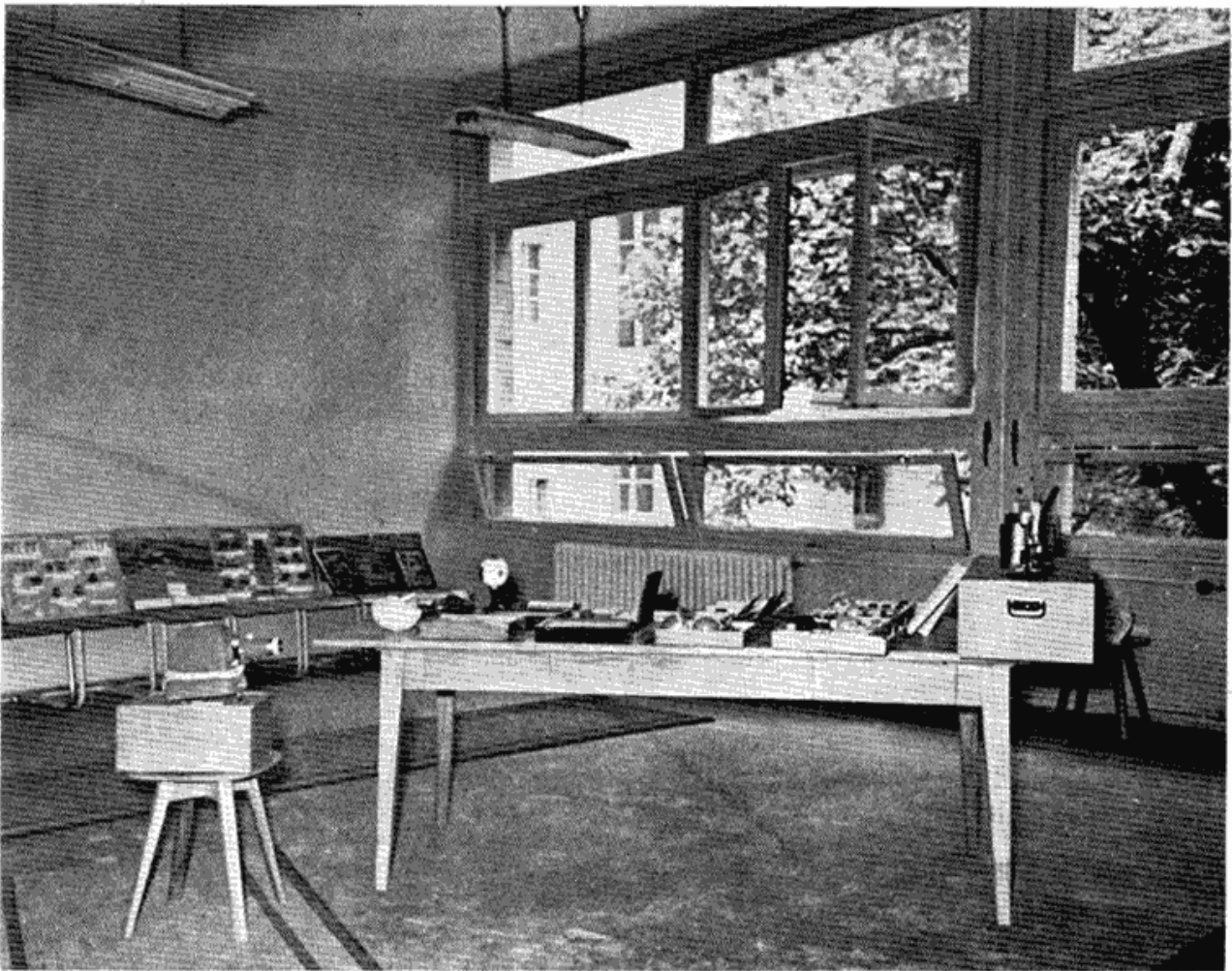
Уско стручно-архитектонски, овај период изградње осмогодишњих школа претставља значајан, квалитетан развој наше архитектуре из ове области.

Функционална решења појединих школа, као и њихова обликовања, су, по својим квалитетима, на линији општег успона наше архитектуре. У овом периоду се својим радом претстављају као врло квалитетни пројектанти објеката ове врсте, између осталих, и следећи београдски архитекти: Д. Милосављевић, И. Ђорђевић, Н. Шерцер, М. Мацура, М. Прљевић, Б. Игњатовић, Ј. Кабиљо, И. Куртовић.

Извесни недостаци изнети у општој оцени изградње школа у овом периоду су, у првом реду, друштвено-економско-организационог карактера, и као такви

утичу делимично и на оцену архитектата — јер су и они, у нашим условима, друштвени чиниоци и имају својих друштвених одговорности.

На иницијативу претседништва Народног одбора Београда, почетком 1956 године пришло се решавању питања изградње осмогодишњих школа на широј основи но раније. Сарађивали су: — Савет за просвету Народног одбора, Дирекција за изградњу јавних објеката Народног одбора, Архитектонско-урбанистички атеље „Облик“, крупнија грађевинска предузећа Београда и индустрија грађевинских материјала Београда. Тако је Савет за просвету, преко својих стручних комисија, израдио комплексне програме за осмогодишње школе; Дирекција је у име Народног

Сл. 7 — Осмогодишња школа „Јанко Веселиновић“ у Београду, кабинет, пројекат атељеа Облик

Сл. 8 — Осмогодишња школа „Јанко Веселиновић“ у Београду, учионица, пројектовао атеље Облик

одбора била организатор изградње школских зграда; а грађевинска оператива и индустрија грађевинских материјала требало је да омогуће прилажење изградњи на савременији начин, — изградњи са већом применом префабрикованих елемената, до преласка на пуну монтажну градњу. Атеље „Облик“ је израдило више архитектонских пројеката, које, после експерименталне фазе, треба градити на ширем фронту, по читавој територији града.

Циљ оваквог рада је био — брже, савременије и рационалније грађење, — већа примена префабрикованих елемената и нових савремених материјала.

Затим, типизација и стандардизација појединих елемената на школским зградама, да буде предуслов за индустриску производњу тих елемената; монтажност у што већем обиму. Код овог треба напоменути да се не ради о монтажи у профанисаном смислу речи код нас, о монтажи као појму: привремено и не-солидно — већ о преоријентацији са занатског на индустриско грађење. Код тога, јасно није уопште реч о слабљењу квалитета грађења и објеката, но

складно савременијем грађењу, и о побољшању квалитета објеката.

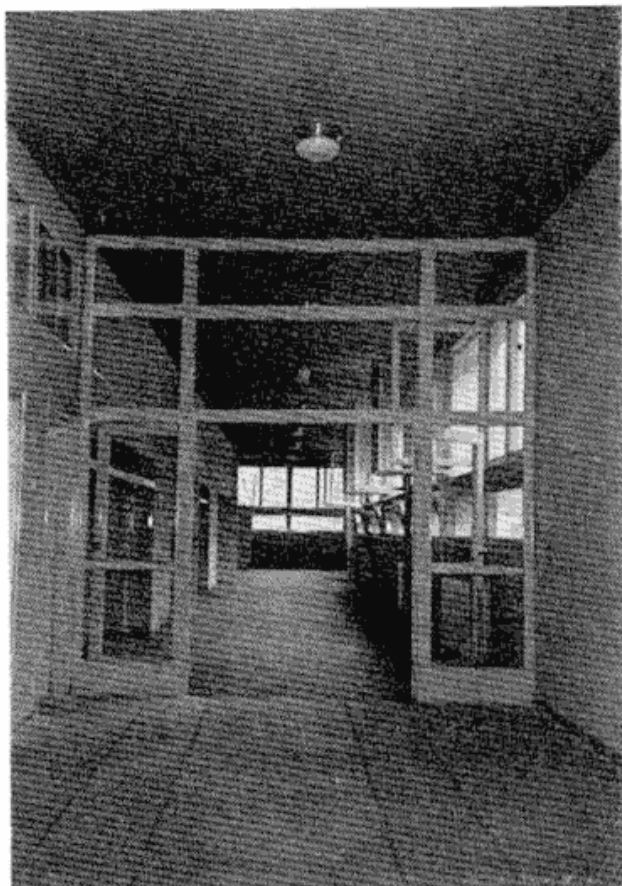
Даље, за инвестирана средства изградити што више учионица. Борбу водити у првом реду за учионички простор. Код тога водити рачуна о могућности етапног грађења и осталих делова школе, када се свлада овај основни задатак. У првој фази градити мање школске зграде прилагодљиве различитим урбанистичким условима и условима постојеће мреже школа у Београду. И на крају, већа примена истих типова пројеката, нека врста и типизације пројеката.

Сада је у градњи десет таквих школских зграда, од којих су неке већ и завршене. Ако имамо у виду да је овоме претходила вишегодишња изградња школских објеката са комплетним програмом, да су се скоро сваке године мењали програми изградње школа, да је скоро сваки пројектант индивидуално тумачио добијени програм, и тако даље, онда је доста уочљив значај оваквог прецизирања става. Најзад, ако се ради о деци, о њиховом здрављу, о основним хигијенским условима

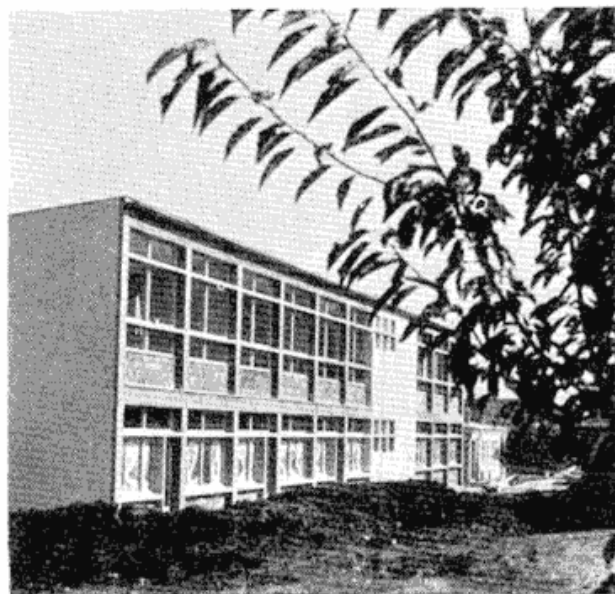
за рад у школи — онда је учионички простор у нашем садањем стању збиља најзначајнији. Сетимо се већине учионица старих београдских осмогодишњих, односно основних школа, помислимо на време коришћења тих учионица, — од јутра до позне ноћи, — погледајмо број ученика у једној учионици односно површину и кубатуру учионице која пада на једног ученика, па ће нам бити, мислим, врло блиско схватљиво колико је учионички простор прворазредни и основни проблем у датим условима.

Ако се ради и о наставницима и настави — опет је полазан учионички простор.

Тек када са учионичким простором дођемо до извесног склада према броју ученика, тек тада је могуће, плански постављајући ствари, прићи решавању и осталих исто тако значајних питања код осмогодишњих школа.

Сл. 9 — Осмогодишња школа „Јанко Веселиновић“ у Београду, ходник, пројекат атељеа Облик

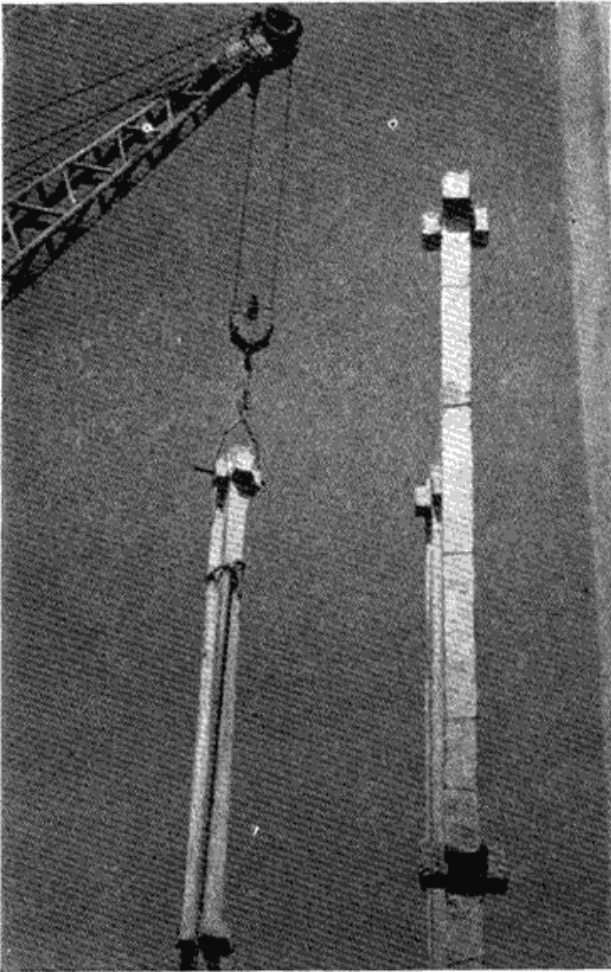
Сл. 10 — Осмогодишња школа на Топчидерском Брду, пројекат атељеа Облик

Начин решавања какав је досада био, да се у новим објектима одмах реше, на одговарајућем нивоу, сва питања, није био у складу ни са временским могућностима, ни са нашим финансиским снагама. Тако је из године у годину стање бивало све нерешљивије. Практично, ми смо малом проценту деце пружили савремене услове у новим школама, али зато смо из године у годину имали све неповољније услове за највећи број остале деце. И даље, брзо су и нове школске зграде морале да напуштају предвиђене услове и да, под притиском потреба, снижавају стандард рада: набијање већег броја ученика у учионице, више смена, коришћење и других простора за учионице, и тако даље.

Досадашња искуства из оваквог рада би могла да се сврстају у три основна закључка.

Прво, рашчлањавање комплексног програма на више етапа за реализацију — практично могуће и правилно је. Примера ради износимо како је то рашчлањавање извршено у пројектантском атељеу „Облик“.

І етапа: учионице, кабинети, зборница и нужна администрација. Уз то у најскромнијем обиму дата је млечна кухиња, само издавање хране, амбу-

Сл. 11 — Монтажна школа „Змај“ у Земуну, монтирање стубова, пројекат атељеа Облик

ланта — простор за неопходну лекарску интервенцију.

II етапа: радионице, ученичка кухиња са трпезаријом и уз то пратећи простори.

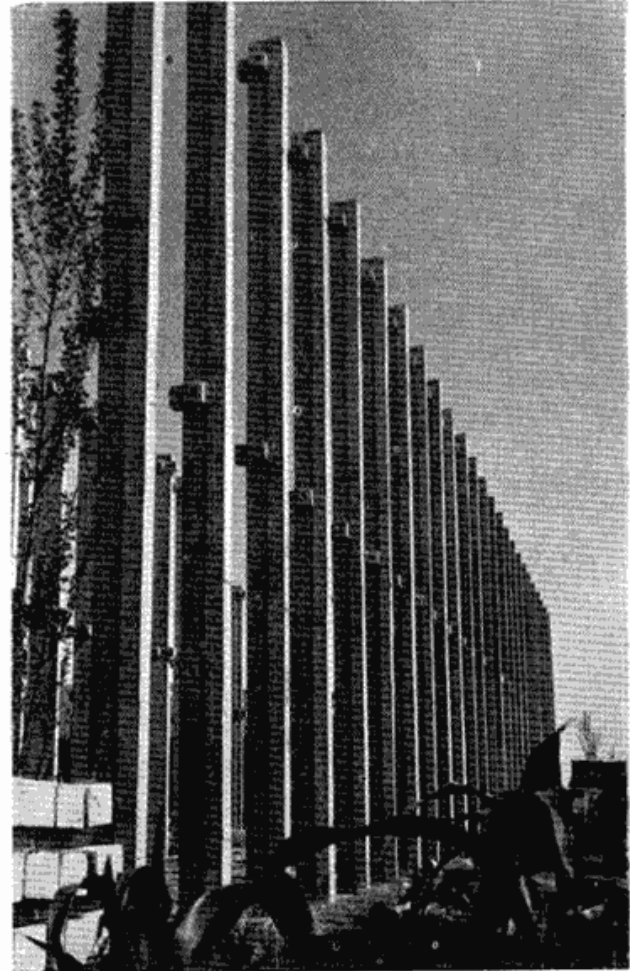
III етапа: фискултурна сала са пратећим уређајима и школска амбуланта.

Уз ово долазе и просторије за фискултурне терене и за игру деце.

Свака ова етапа претставља посебан објекат јединствене архитектонско-урбанистичке композиције.

При одређивању локација имају се у виду потребе целокупног програма и већ при постављању објеката I етапе одређује се урбанистички распоред и осталих објеката.

Пракса је показала да се објекти појединих етапа могу лако користити и као допунски објекти уз већ постојеће

Сл. 12 — Монтажна школа „Змај“ у Земуну, постављени стубови, пројекат атељеа Облик

школе: за повећање учионочког простора; за допуну потребних фискултурних или радионичких простора, ако их постојећа школа није имала, итд.

Друго, архитектонско решавање по систему функционалног рашчлањавања у више целина, међусобно повезаних лаким архитектонским елементима — насупрот решавању кроз један крут и гломазан објекат — омогућује и примену типских пројеката. То пак пружа услове за индустриску производњу појединих делова школске зграде и у великом своди грађење на монтажу тих префабриката. Овде да напоменемо да су овакви објекти много еластичнији за разне промене у системима наставе.

Треће, у погледу реализације — као основна питања, која треба решити за даљи успешан рад, појављују се:

— брже оспособљавање индустрије грађевинских материјала да омогући префабриковану градњу, монтажну градњу, примену савремених материјала и уређаја, примену савремених метода грађења;

— организационо и стручно оспособљавање извесних специјализованих погона у нашем грађевинарству за овакав начин грађења; набавку, или допуну, одговарајуће опреме и механизације;

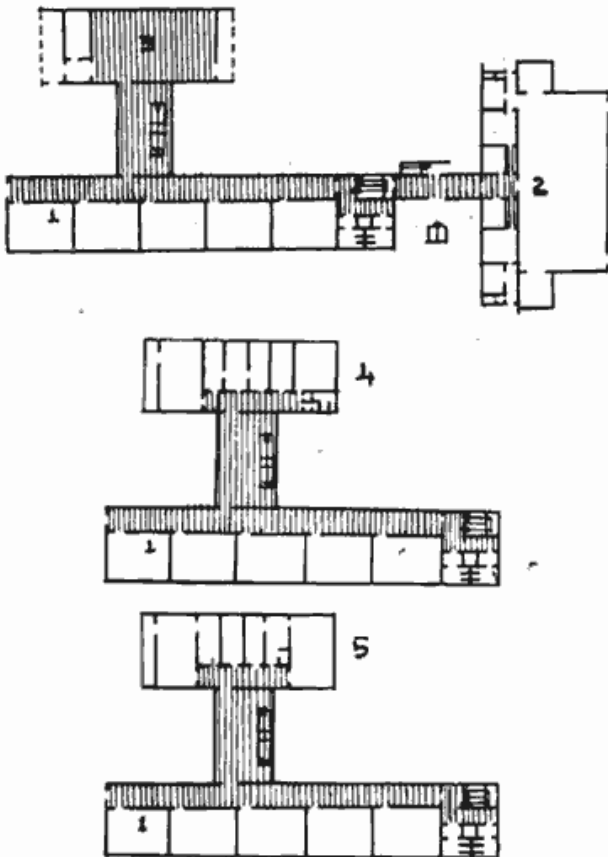
— интензивније решавање питања стандарда, типова, норми, прописа, и тако даље;

— шире ангажовање пројектаната на проблемима оваквог грађења; веће укључивање научних института у овај рад, као и веће коришћење резултата рада института;

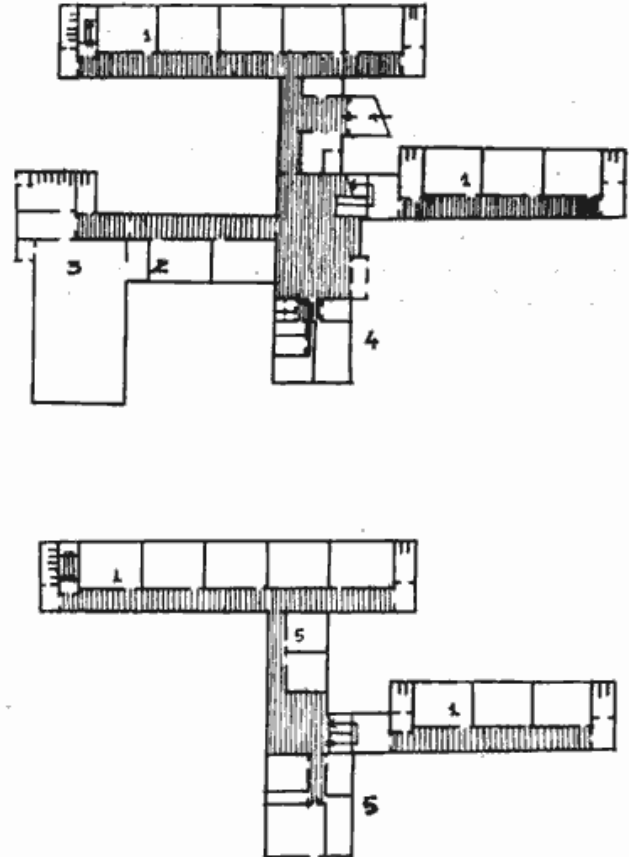
— систематскији рад урбанистичке службе по овим питањима.

Напомињемо да ови закључци нису карактеристични само за изградњу школских зграда. Они се односе на нашу изградњу уопште, а можда чак у већој мери на изградњу неких других објеката, као што су рецимо, станбени објекти. Уствари ради се о уочавању низа питања карактеристичних за прелаз са једног начина грађења, заосталијег, занатског — на савременији, индустријски начин грађења.

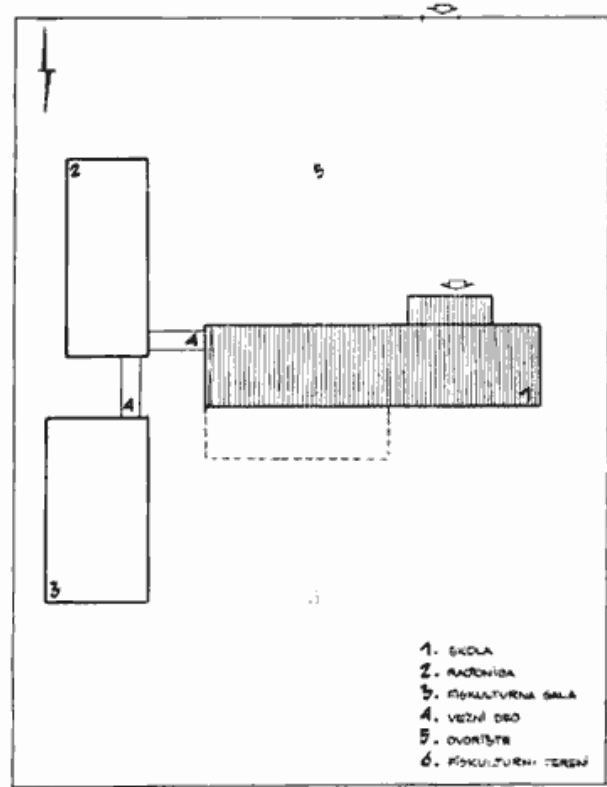
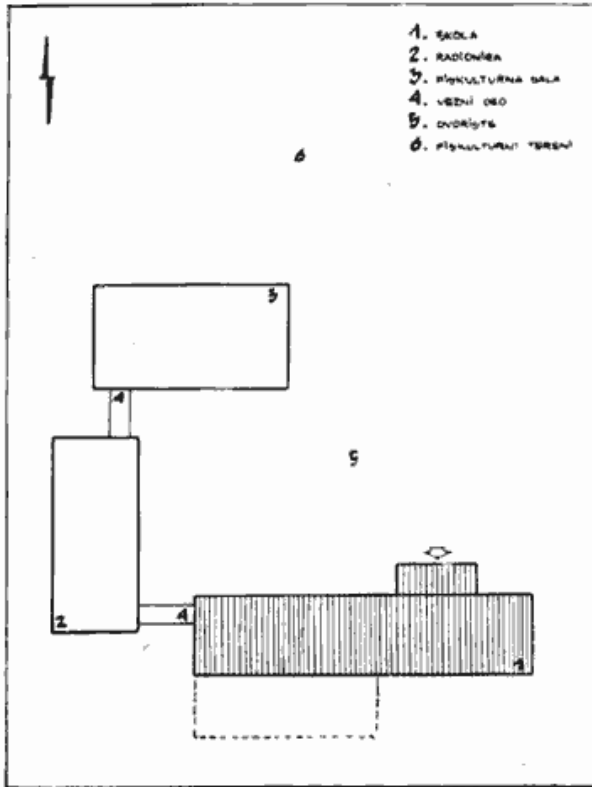
Ова питања су се оштро уочила код изградње осмогодишњих школа, у првом реду зато, што се код њих у поменутом периоду плански пришло тој савременој изградњи. Заокружујући проблематику подизања осмогодишњих школа

Сл. 13 — Осмогодишња школа на углу улице Милана Ракића и Волгине у Београду. Пројектант: арх. Н. Шерцер. Шеме распореда простора (приземље, I и II спрат): 1 — учионице; 2 — физкултура; 3 — хол-доручковаоница; 4 — управа и администрација; 5 — кабинети

Сл. 14 — Осмогодишња школа у Новом Београду. Пројектант: арх. Д. Милосављевић. Шема распореда простора (приземље и I спрат): 1 — учионице; 2 — радионице; 3 — физкултура; 4 — управа и администрација; 5 — кабинети

Сл. 15 и 16 — Осмогодишње школе. Шеме распореда простора.

у Београду, потсетићемо и на неке од захтева који се постављају пред просвету и наше савремено школство, — а који ће имати свој одговарајући утицај и на организацију и изградњу осмогодишњих школа:

Вођење рачуна о почетним знањима са којима деца долазе у прве разреде осмогодишњих школа — с обзиром на средину у којој расту у кући, на могућности које им пружа данашњи живот и опрема куће: телефон, радио (ускоро гелевизија), електрично осветљење и остали уређаји (грејалице, бојлери, хладњаци итд.) и да скоро највећи број већ зна да чита — приступачност дневне штампе, књиге и тако даље — је само један моменат који захтева еластичније педагошко прилажење деци, а посебно београдској деци.

Међу осталим питањима даље, напоменућемо — техничко васпитање омладине и људи уопште и наравно улогу школа у томе.

На нашем степену развјетка, са зада-

цима који стоје пред нашим људима у погледу даље изградње социјализма, техничка култура је — сада, могли бисмо рећи, већ неопходни предуслов за кретање напред. Улога осмогодишњих школа је значајна и одлучујућа у стварању темеља за такво васпитање. А то значи да се сам програм наставе у многама мора да промени ка овом садржају, а методи наставе из основа да се мењају.

Као логична последица већ овог што смо до сада рекли — је експериментални и практични рад у настави као основни метод рада са ученицима. Овоме ћемо додати да задатак одгајања радних особина и стварања радних способности код омладине не заостаје за свим оним што смо до сада рекли.

Ово неколико проблема педагошко друштвеног карактера већ у многама мења облик и методе рада досадашњих школа заснованих на другим, сада превазиђеним, условима и потребама.

Додајмо још да нам је потребна здрава, јака, пуна живота

о м л а д и н а , па ћемо схватити потребу за што већим контактом омладине са природом, улогу и место физкултуре и физичког васпитања омладине од првих разреда осмогодишњих школа.

Мере предузимане до сада, као и оне које претстоје, све до законских корака (нови закон о школству) усмерене су ка решавању многих питања савремене школе и одгоја нове наше омладине. Само нека од тих питања поменули смо да бисмо још једном истакли сложеност изградње школских зграда, које треба

да буду материјални оквир — оваквој настави.

Потребно је још напоменути да се многа од ових питања, у овоме или ономе виду, у овоме или ономе обиму, постављају и у другим земљама — као што по многима од њих има заузетих ставова и стечених искустава и изван нас. Не водити рачуна и о томе, било би погрешно; као што је погрешно круто преносити та искуства без потребне гипкости коју захтевају особености наше средине и наших услова.

LA CONSTRUCTION À BELGRADE D'ÉCOLES PRIMAIRES SUPÉRIEURES (»OSMOGODIŠNJA ŠKOLA«)

B. STOJANOVIC

Un des gros problèmes sociaux que connaît actuellement Belgrade, c'est celui des écoles et des locaux scolaires en particulier.

Le grand afflux de population vers Belgrade, qui a commencé en 1944, remet chaque jour cette question au premier plan pour les organismes dirigeants correspondants.

Même si dans le présent article la construction des écoles primaires supérieures pendant la période allant de la libération de Belgrade à nos jours et le sujet entier sont traités des points de vue architectonique et urbanistique, l'auteur n'en présente pas moins les questions sociales, économiques, pédagogiques et d'organisation, en passant, comme étant inséparables du sujet lui-même.

Afin de pouvoir se faire une idée de la situation des écoles primaires supérieures et, en particulier du manque de locaux scolaires, l'auteur donne un certain nombre de renseignements sur la situation des écoles en Yougoslavie en général et à Belgrade en particulier.

A la fin de l'année scolaire 1955/1956, rien que sur le territoire de Belgrade proprement dit, fonctionnaient 128 écoles obligatoires avec 1.760 salles et 58.957 élèves. Ces écoles ont fonctionné dans 119 bâtiments scolaires où, en moyenne, il a fallu compter 2,5 élève

par place. Dans les écoles en question on a travaillé normalement à raison de trois ou quatre roulements.

Actuellement, Belgrade compte plus de 200 écoles en activité, avec près de 100.000 élèves et 50.000 étudiants, ce qui revient à dire que Belgrade compte actuellement 150.000 jeunes faisant des études.

La construction des écoles primaires supérieures ne commence qu'en 1953 et 1954. Jusqu'à cette date on n'avait construit à Belgrade, en fait de bâtiments scolaires, qu'un équivalent de 45 salles. Dans la période allant de 1954 à 1957 les écoles nouvellement construites comptent en tout 220 salles de classe.

L'analyse de la manière de construire ces écoles, des programmes projetés, des projets, des frais et autres, laisse voir manifestement que le rythme de construction a été lent par rapport à celui de l'augmentation des élèves, que cette construction a encore été lente en général et chère, assez mal systématisée et mal planifiée, malgré le grand saut fait dans la qualité de ces écoles du point de vue architectonique propre. Les perspectives pour Belgrade et les prévisions que l'on peut en tirer pour ce qui est de la construction des écoles primaires supérieures

laissent entendre qu'en 1961 Belgrade aura près de 100.000 élèves dans les écoles primaires supérieures seules et qu'il faudrait donc, dans cette période qui nous sépare de 1961, construire encore 52 bâtiments scolaires avec 545 salles, soit 28.000 m² de superficie scolaire; pour cette construction on a prévu des investissements se montant à quatre milliards et demi de dinars. Et une telle réalisation ne permettrait encore qu'à 20% ou 30% des écoles primaires supérieures de commencer à fonctionner à raison de deux roulements par jour.

Dans une dernière partie de son article, l'auteur expose les expériences acquises à la suite des mesures prises en 1956 pour orienter la construction des écoles primaires supérieures de Belgrade vers des procédés plus rapides, moins chers et plus modernes. Il insiste également sur le problème qu'il faudra résoudre pour achever la tâche prévue par le plan perspectif.

Enfin, l'auteur rappelle quelques-unes des exigences de l'enseignement et de l'école moderne et qui auront leur influence correspondante et sur l'organisation et sur la construction des écoles primaires supérieures; il faudra, ainsi, tenir compte:

— des connaissances primaires que les élèves des premières classes des écoles primaires supérieures apporteront avec eux;

— de l'instruction technique des jeunes et des gens en général et du rôle de l'école dans ce domaine;

— des travaux expérimentaux et pratiques dans l'enseignement considérés comme méthode fondamentale de travail;

— du développement des qualités de travail et de la réalisation de capacités de travail chez les jeunes;

— de l'éducation physique.

Illustrations dans le texte:

- Fig. 1 — Ecole à Železnik, projet de l'atelier »Oblik«
- Fig. 2 — Ecole à Železnik, projet de l'atelier »Oblik«
- Fig. 3 — Ecole à Železnik, projet de l'atelier »Oblik«, hall d'entrée
- Fig. 4 — Ecole à Železnik, projet de l'atelier »Oblik«, entrée
- Fig. 5 — Ecole »Janko Veselinović«, Belgrade, projet de l'atelier »Oblik«
- Fig. 6 — Ecole »Janko Veselinović«, Belgrade, projet de l'atelier »Oblik«
- Fig. 7 — Ecole »Janko Veselinović«, Belgrade, projet de l'atelier »Oblik«, un cabinet
- Fig. 8 — Ecole »Janko Veselinović«, Belgrade, projet de l'atelier »Oblik«, une salle
- Fig. 9 — Ecole »Janko Veselinović«, Belgrade, projet de l'atelier »Oblik«, un couloir
- Fig. 10 — Ecole à Topčidersko Brdo, projet de l'atelier »Oblik«
- Fig. 11 — Ecole préfabriquée »Zmaj«, Zemun, montage des colonnes, projet de l'atelier »Oblik«
- Fig. 12 — Ecole préfabriquée »Zmaj«, Zemun, les colonnes une fois montées, projet de l'atelier »Oblik«
- Fig. 13 — Ecole au coin des rues Milan Rakić et Volgina, Belgrade, schéma de la disposition des salles
- Fig. 14 — Ecole à Novi Beograd, schéma de la disposition des salles
- Fig. 15 et 16 — Ecole: schéma de la disposition des locaux